

HERINNERINGEN AAN DE TOTSTANDKOMING VAN DE ONAFHANKELIJKHEIDSGRONDWET 1975

De verkiezingen van oktober 1973 leverden met 22 zetels een overwinning op voor de NPK- Nationale Partijen Kombinatie (NPS,PSV,PNR en KTPI). Het VHP-blok (VHP en SRI) behaalde de overige 17 zetels in de 39 leden tellende Staten van Suriname. Hoewel de onafhankelijkheid geen inzet was in deze verkiezingsstrijd werd Suriname overrompeld door de abrupte aankondiging van premier *Henck Arron* in de regeringsverklaring van **februari 1974**, dat Suriname “ *op geen later tijdstip dan ultimo 1975*” onafhankelijk zou worden.

De Staten van Suriname in een impasse

Bij het samensmeden van de NPK was er binnenskamers bij de NPS heftig verzet tegen het daarbij betrekken van de PNR:Partij voor de Nationalistische Republiek onder leiding van mr.Eddy Bruma.Ook tegen de aankondiging om op een zo korte termijn de onafhankelijkheid te realiseren stuitte op bezwaren zijdens grote delen van de NPS. Met name de prominente NPS-er dokter Sam Hagens zou daar een stokje voor steken: drie gekozen statenleden van de NPS distantieerden zich van het regeringstandpunt ter zake de onafhankelijkheid,waardoor de coalitie van 22 naar 19 statenleden slonk . Een van de drie,namelijk Charles Lee Kon Fong dook bovendien onder en de twee anderen Albertine Liesdek-Clarke en Salam Somohardjo sloten zich aan bij de oppositie,waardoor oppositie en coalitie op een 19 – 19 verhouding kwamen. Gevolg was dat de benodigde meerderheid namelijk 20 leden om quorum te verlenen voor het bijeenroepen van vergaderingen door Statenvoorzitter Emile Wijntuin niet meer mogelijk was. De vraag was niet alleen of Suriname binnen een zo korte tijdspanne over een concept-grondwet zou kunnen beschikken,maar ook hoe de behandeling en goedkeuring daarvan zou moeten plaatsvinden nu het parlementaire werk volledig stil kwam te liggen.

Installatie Grondwetscommissie

Het moederland keek echter de andere richting op en liet weten dat het recht van Suriname om zich onafhankelijk te verklaren niet ter discussie stond. “*Of het land tegen die tijd een grondwet heeft is voor ons niet van belang*”,zo liet de rechtstaat Nederland weten. Gesterkt door de openlijke steun van Nederland ging de regering- Arron over tot de instelling van een grondwetscommissie in

januari 1975, bestaande uit 19 leden met regeringsadviseur mr. *Ewald Karamat Ali* als voorzitter. Aan de commissie werd een secretariaat van 7 personen toegevoegd o.l.v. mr. *Fred Currie* als Algemeen Secretaris. Aangezien Currie als directeur van het Kabinet van de Gouverneur druk bezet was, kreeg schrijver dezes (destijds Evert Azimullah) een coördinerende rol binnen het secretariaat toegewezen. De plenaire vergaderingen van de grondwetscommissie vingen aan in **februari 1975** en wel met de instelling van een drietal subcommissies: De *commissie 'Uitgangspunten'* o.l.v. mr. *Hans Lim A Po* waarin de uitgangspunten ter formulering van 'fundamentele staatsrechtelijke alternatieven' ter hand werd genomen. Vervolgens de *Hoorcommissie* o.l.v. prof. *Waldijk* die in hearings van de functionele groepen de onder de bevolking levende wensen en inzichten moest inventariseren en ten slotte de *Commissie Sociale Grondrechten* o.l.v. mr. *H. Bergen*. Er zou zoveel mogelijk worden uitgegaan van het reeds verworvene in onze staatsrechtelijke praktijk. De 'Kleine Commissie' zou op basis van de geventileerde meningen en voorstellen uit de diverse plenaire vergaderingen naderhand een eerste 'Proeve' van een grondwet redigeren.

Nederland achter de schermen

Voorzitter *Ewald Karamat Ali* bracht enkele malen mogelijke Nederlandse steun aan het werk van de grondwetscommissie ter sprake door o.m. mee te delen, dat hem gebleken was "*dat men in Nederland- met name premier Den Uyl- bijzonder ingenomen was met de samenstelling van de commissie en dat de Nederlandse minister van Binnenlandse Zaken prof. De Gaay Fortman de afdeling Grondwetszaken van zijn ministerie ter beschikking zou stellen van de Surinaamse grondwetscommissie als daarom zou worden gevraagd. Voorts zegde de minister toe dat hij Regeringscommissaris prof. D. Simons, deskundige op het gebied van het redigeren van grondwetsteksten, onmiddellijk kon vrijmaken als daar behoefte aan zou bestaan.*"

Na enkele maanden intensief vergaderen was de concept-grondwet gereed en werd het daarna enige tijd stil... Voorzitter *Ewald Karamat Ali* en *Hans Lim A Po* bleken naderhand geruisloos naar Nederland te zijn vertrokken om er zonnig met Nederlandse technische assistentie te werken aan de stroomlijning van het door de grondwetscommissie geproduceerde concept alsmede aan het schrijven van de Memorie van Toelichting. De grondwetscommissie was door tijdnood er namelijk niet toe gekomen om de Memorie van Toelichting te vervaardigen! Prof. Coen Ooft, staatsrechtsgeleerde en destijds minister van Binnenlandse Zaken, liet ietwat ontstemd in een brief aan zijn collega-ministers

weten “*dat drie eeuwen kolonialisme blijkbaar ook beslag had gelegd op het intellectuele denken van enkele van onze beste voormannen dat zij zelfs bij de juridische vormgeving van hun eigen land, het niet zonder Westeuropese deskundigen kunnen doen*”.

Oplopende spanningen

Na terugkeer uit Nederland bood voorzitter Karamat Ali op **21 augustus 1975** in een uiterst sobere setting de concept-grondwet aan premier Arron aan. Vanwege de onzekerheid hoe het met Suriname zou aflopen nadat wij op eigen benen verder zouden moeten, hadden intussen duizenden het vaderland verlaten richting Schiphol. Arron deed er alles aan om de bevolking gerust te stellen. Zo legde hij uit dat er eigenlijk niet veel zou veranderen: “*Waar er nu Rijksdeel Suriname staat komt er Republiek Suriname; waar er Gouverneur staat komt er President; waar er Staten van Suriname staat komt er Parlement van de Republiek Suriname; waar er Landsverordening staat komt er Wet; waar er Staatsregeling staat komt er Grondwet etc*”. De lamlegging van de volksvertegenwoordiging zorgde in de samenleving bovendien voor oplopende spanningen tussen aanhangers van de coalitie en die van de oppositie. De oppositie wist de in het buitenland – vermoedelijk Frans Guiana -verblijvende Lee Kong Fong te traceren en te bewegen om met de 19 oppositieleden begin **oktober 1975** naar Nederland af te reizen en daar aan te tonen, dat de meerderheid van 20 leden van de volksvertegenwoordiging tegen “Onafhankelijkheid-Nu” waren. Nederland reageerde op die spectaculaire aktie met de mededeling, dat die meerderheid in de Staten van Suriname moest worden getoond. Minister Eddy Hoost (PNR) van Justitie verklaarde in die dagen dat, indien nodig, “*de onafhankelijkheid eenzijdig zou worden uitgeroepen, want internationaal schenden wij geen enkele regel als wij dat doen*” (Vrij Nederland 11 oktober 1975). Van regeringszijde had men laten uitlekken dat aanhangers van de coalitie zouden verhinderen dat alle 20 leden van de oppositie de Statenzaal zouden bereiken. Het plan was om een raciale confrontatie te omzeilen door bij de oproep voor een dergelijke vergadering wel 19 leden van de oppositie ongemoeid door te laten, maar met name zou mevrouw Albertine Liesdek-Clarke de gang naar het Statengebouw worden versperd. De spanning in het land bereikte een hoogtepunt toen in de tweede week van **oktober 1975** een kennelijk verwarde man, gewapend met een automatisch pistool, in de vroege ochtend de woning van premier Arron binnendrong. De premier wist te ontsnappen naar zijn buurman, maar zijn echtgenote en moeder

werden door de indringer gegijzeld. Door persoonlijk ingrijpen van PNR-leider Bruma werd de indringer tot bedaren gebracht. Hoewel de vader van Creoolse origine was, haastte de premier zich om voor radio en televisie uit te roepen : *“No ding wan tjerie mie....”(Nu willen ze me ook nog vermoorden)*. “Ding” werd in etnisch denkend Suriname in de politieke context van het moment begrepen als *“de Hindostanen”*, die immers het grootste deel van de oppositie tegen de *“Onafhankelijkheid-Nu”* vormden. Een dreigende Creools-Hindostaanse botsing was nu levensgroot naderbij gekomen.

Nationale verzoening

En het was in deze explosieve sfeer dat het STVS programma in de vooravond 14 oktober 1975 werd onderbroken voor een live-uitzending voor een toespraak van het VHP Statenlid George Hindori. In een uitvoerige verklaring gaf deze prominente VHP-er zijn beweegredenen aan om als “20 ste man” te zullen zorgdragen voor het heropstarten van het parlementaire werk en deed hij van zijn bezorgdheid om het samen-leven in zijn land blijken. Geemotioneerd verklaarde hij daarbij o.m. : *“Ik ben als burger ook verplicht bij te dragen tot vermindering van de raciale spanningen, omdat ik weiger te geloven dat ons mooie land óf van Creolen, óf van Hindostanen is. ----- In wezen houden wij veel meer van elkaar dan wij bereid zijn op dit moment openlijk toe te geven. -----Ter wille van het landsbelang zal ik mijn partijdiscipline laten varen om zodoende mee te werken aan het tot stand brengen van een hernieuwd vertrouwen tussen alle bevolkingsgroepen en mee te werken aan een grotere verdraagzaamheid tegenover elkaar”*. Hindori had al eerder kanttekeningen geplaatst bij de ramkoers welke zijn partij dreigde op te gaan. Zo verklaarde hij in De Ware Tijd van 13 september 1975 : *“Verantwoordelijke politici mogen vandaag de dag niet blijven toestaan dat de totale gemeenschap blijft leven in een sfeer van toenemende onrust en onzekerheid, die bovendien een uitstekende voedingsbodem vormt voor polarisatie en vandalisme. Zo mag het niet langer..”*

In de tweede week van **november 1975** arriveerden ietwat “under cover” de Nederlandse deskundige Prof. Simons met zijn medewerkers mr. Older Kater en mr. C. Borman in Paramaribo. Die zouden er voor zorgdragen dat tijdens de behandeling van de concept-grondwet in de Staten de door de leden voorgestelde aanpassingen zouden worden verwerkt in de definitieve tekst. Op **18 november 1975** ving de behandeling van de concept-grondwet aan met een gloedvol verzoenend betoog van premier Henck Arron gericht aan oppositieleider Jagernath Lachmon . Daarbij verklaarde de premier o.m.: *“De*

*heer Lachmon en ik zullen het Surinaamse volk als twee leiders van dit land tonen dat wij elkaar bestrijden,hard en soms zeer hard,maar dat wij geen vijanden van elkaar zijn,maar in eerste instantie Surinamers zijn op wie de plicht rust dit land gezamenlijk op te bouwen.....Ik ga naar de heer Lachmon toe en ik reik hem de hand als Surinamer,want wij gaan samen dit land opbouwen.....Het zal voor mij een grote eer zijn als de heer Lachmon met ons zal zijn in de Verenigde Naties wanneer Suriname zich als het 144 ste lid aan de wereld zal presenteren”.PNR-leider Eddy Bruma die aan de regeringstafel direkt naast Arron zat,was zichtbaar geïrriteerd door de verzoenende toespraak van de NPS-leider. Na het weerwoord van Lachmon vroeg de VHP-leider om een schorsing en in een zeer lange tête à tête spraken de twee leiders met elkaar. Na de schorsing kwam er een reeks van amendementen zijdens de VHP die met aanpassingen hier en daar werden verwerkt in de tekst van de grondwet.In feite was dit het begin van de uitschakeling van de PNR door de NPS nu het doel al bereikt was. De body language van Bruma ontging Lachmon niet en in zijn weerwoord riep hij Arron op om de Verbroederingspolitiek desgewenst voort te zetten ,eindigend met: ” *Hier sta ik,gebruik mij....*”Hoewel de verzoenende toespraak van Arron als een spontane actie overkwam,was hierover echter kennelijk nagedacht.Daags voor de indiening van de concept-grondwet werd namelijk de eerste regel van de concept-Préambule “ *Geïnspireerd door het geloof in God*” door Ewald Karamat Ali,naaste adviseur van Arron,geschrapt en vervangen door: “*Geïnspireerd door de geest van Verzoening*”.....*

De grondwet werd uiteindelijk inderdaad in een sfeer van verzoening met algemene stemmen aangenomen en buiten de Staten was er een enorme ontlading van vreugde en saamhorigheid:Surinamers van alle origines omhelsden elkander,enerzijds verheugd dat de harmonie in de samenleving was gered,maar aan de andere kant elkander letterlijk vasthoudend in het besef voor de onzekere tijden die wij na 25 november 1975 zouden tegemoet treden in het streven naar :”*Wie moe seti Kondré bun*”.

Evert G.Gonesh